

УДК 342.12

СКЛАД ТА ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ УРЯДУ УКРАЇНИ

COMPOSITION AND PROCEDURE OF THE GOVERNMENT OF UKRAINE

Фрідманський Р.М.,
*старший викладач кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Стаття висвітлює окремі особливості організації та діяльності виконавчої гілки влади в Україні. Автор зосереджує свою увагу на питаннях складу та порядку формування Кабінету Міністрів України.

Ключові слова: уряд, кабінет міністрів, прем'єр-міністр, міністр, склад уряду, формування уряду.

Статья освещает отдельные особенности организации и деятельности исполнительной ветви власти в Украине. Автор концентрирует свое внимание на вопросах состава и порядка формирования Кабинета Министров Украины.

Ключевые слова: правительство, кабинет министров, премьер-министр, министр, состав правительства, формирование правительства.

The article is devoted to some of the features and activities of the executive power in Ukraine. The author focuses on issues of formation and the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine.

Key words: government, the Cabinet of Ministers, the Prime Minister and the composition of the government, to form a government.

Постановка проблеми. У будь-якій країні світу конституційно-правова модель складу уряду та порядку його формування і практика її реалізації багато в чому зумовлює функціонування в першу чергу виконавчої гілки влади. Склад уряду не є простим зібрання найвищих посадових осіб держави де кожен член уряду діє на свій розсуд, а є найвищим колегіальним органом, який розробляє загальну стратегію дій виконавчої влади в цілому, а з другої сторони, уряд несе колективну відповідальність за загальний стан соціального, економічного розвитку держави, дотримання прав та свобод людини і громадянина, обороноздатності і т.д. [1, с. 132].

У переважній більшості Конституцій зарубіжних країн відсутнє жорстке законодавче закріплення структури і чисельного складу уряду. Структура уряду кожен раз модифікується при його новому формуванні або реорганізації. Це пов'язано, як правило, із великим впливом національних традицій, угодами між різними політичними силами, особливо це проявляється при формуванні коаліційних урядів [2, с. 342-343].

Аналіз наукових джерел. Серед українських та зарубіжних науковців застосовуються різні підходи до характеристики цього інституту, насамперед щодо складу та порядку формування уряду. У зв'язку з цим проведення нових наукових досліджень з обраної проблематики набуває особливої ваги та значення.

Різні аспекти досліджуваної проблематики можна знайти у працях та наукових статтях як вітчизняних, так і зарубіжних учених, з-поміж яких можна назвати В.Б. Авер'янова, Ю.М. Бисагу, Д.М. Белова, І.Б. Коліушко, В.В. Марченко, В.Ф. Погорілка, О.В. Совгирю, В.Л. Федоренка, В.М. Шаповала та ін. Серед зарубіжних науковців особливу увагу заслуговують праці А.Б. Агапова, Л.А. Окунькова, А.І. Черкасова, В.Е. Чіркїна, Л.М. Ентїна, Т.Я. Хабрієвої, тощо.

Мета статті полягає в дослідженні конституційно-правових основ складу та порядку формування Уряду України.

Виклад основного матеріалу. В Україні, як і в більшості країн із змішаною формою державного правління, уряд формується на загальних засадах Президентом України та Верховною Радою України. Тим не менше, на сьогоднішній день ще не можна говорити про те, що процес формування уряду є остаточно закріпленим на законодавчому рівні. З моменту проголошення незалежності України цей конституційний процес зазнає досить частих законодавчих змін. За роки незалежності України процеси формування уряду проходили у різні способи такі як парламентський, позапарламентський згодом знову поверталися до парламентського [7, с. 234]. Ці постійні зміни ми можемо прослідкувати у нормативно-правових актах які визначали процедуру

формування уряду. Так, Закон Української РСР «Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР» від 05.07.1991 р. вніс зміни у процедуру формування уряду де визначну роль у формуванні КМ України відігравала ВР України [3]. Відповідно до Конституційного договору між ВР України та Президентом України «Про основні засади організації та функціонування державної влади та місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України» від 08.06.1995 р. [4] формування КМ України проходило у позапарламентський спосіб де Прем'єр-Міністр України призначався Президентом без участі ВР України. Однак О.В. Совгіря вважає, що такий спосіб формування уряду не був у чистому вигляді позапарламентським, оскільки Конституційний Договір передбачав інвестування уряду: «У двомісячний строк від дня сформування КМ України представляє Програму своєї діяльності на розгляд ВР України. У разі незгоди з поданою Програмою ВР України може виразити КМ України недовіру. Оголошення ВР України вотуму недовіри усьому складові Уряду України чи окремим його членам тягне за собою їх відставку» [7, с. 234-235]. Із прийняттям Конституції України 1996 р., ВР України дещо розширила свої повноваження щодо формування КМ України і стала надавати згоду на призначення Президентом України Прем'єр-міністра України. Із внесенням змін до Конституції України 8 грудня 2004 р. (так звана конституційна реформа) в нашій державі було запроваджено парламентський спосіб формування КМ України із значним розширенням відповідних повноважень ВР України [7, с. 235].

Порядок формування КМ України умовно можна розділити на два етапи: перший – призначення Прем'єр-міністра України; другий – призначення інших членів КМ України [8, с. 250].

У відповідності до ст. 114 Конституції України до складу Кабінету Міністрів України входять Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр, три віце-прем'єр-міністри, міністри. Але все ж таки слід зауважити, що в самій Конституції України визначено достатньо вузьке коло посадових осіб, які входять до складу КМ України порівняно із Конституцією Української РСР 1978 року де Рада Міністрів (Уряд) формувалася як більш широка представницька колегія.

Із проголошенням незалежності України та виходу зі складу Радянського Союзу Законами України було внесено ряд змін до Конституції України 1978 р. Ці зміни також стосувалися і уряду. У відповідності зі статтею 116 (із змінами і доповненнями, внесеними згідно із Законами Української РСР від 21.05.91 р. N 1048-XII, від 19.06.91 р. N 1213а-XII; у редакції Законів України від 14.02.92 р. N 2113-XII, від 27.10.92 р. N 2734-XII) Кабінет Міністрів України утворювався у складі Прем'єр-міністра України, Першого віце-Прем'єр-міністра, віце-Прем'єр-міністрів України, міністрів України, Міністра Кабінету Міністрів України, голів Служби безпеки України, Правління Національного банку України, Фонду державного майна України, Антимонопольного комітету України, Державного комітету у справах охорони державного кордону України та Державного митного комітету України. Також Президент міг вводити до складу Кабінету Міністрів України й інших керівників центральних органів державної виконавчої влади України, а також у роботі Кабінету Міністрів України міг брати участь з правом вирішального голосу Голова Уряду Автономної Республіки Крим [5].

Таким чином, повний склад Уряду України являв собою таку собі колегію представників різноманітних органів виконавчої влади. Але така демократичність представництва в уряді не виключала, а до певної міри навіть припускала, що багато важливих рішень приймалися не на засіданнях всього складу уряду, а на засіданнях його робочого органу як Президія [1, с. 133]. Про це нам говорить Постанова Кабінету Міністрів Української РСР «Про Президію Кабінету Міністрів Української РСР» від 13.06.1991 р. № 25 (втратила чинність) де п. 1 зазначалося, що для забезпечення повсякденного керівництва народним господарством і вирішення інших питань державного управління діє Президія Кабінету Міністрів УРСР.

Важливо зауважити, що із прийняттям Конституції України 1996 р. та Законів України «Про Кабінет Міністрів України» відпала необхідність у формуванні такого органу, як Президія КМ України. Такий орган як Президія перейшов нам у спадщину від практики діяльності уряду радянського періоду. Функціонування в структурі уряду додаткового колегіального органу із компетенцією, яка дублювалася практично на сто відсотків із компетенцією уряду в цілому є небажаною, оскільки при такій конструкції в межах діяльності останнього неминує розщеплюється відповідальність за найбільш важливі рішення, які приймаються в колегіальному порядку. І це є більш правильно, щоб кожен член уряду приймав участь в обговоренні і прийнятті таких рішень.

За діючою Конституцією України наведений у статті 114 перелік посад є вичерпним. Це означає, що до складу Кабінету Міністрів не може бути включена будь-яка особа, котра не посідає одну із зазначених посад, як це колись передбачалося попередньою Конституцією України та Конституційним Договором від 8 червня 1995 р. Зокрема, це стосується керівників інших (крім міністерств) центральних органів виконавчої влади, наприклад голів державних комітетів України. Вони можуть входити до складу Кабінету Міністрів лише за умови призначення їх на посаду міністра. Причому не виключається можливість призначення на цю посаду керівника будь-якого центрального органу виконавчої влади або навіть особи, що взагалі не очолює який-небудь орган, тобто так званого «міністра без портфеля». Зокрема, до останньої категорії членів уряду колись належав Міністр у зв'язках з Верховною Радою України. Що ж стосується Міністра Кабінету Міністрів України, то його «портфель» – не самостійний орган виконавчої влади, а «апарат» уряду у вигляді Секретаріату Кабінету Міністрів [9, 552].

В науковій літературі, зокрема російській, ведеться досить жвава дискусія щодо конституційності входження в уряд керівників будь-яких інших центральних органів виконавчої влади. Із конституційністю такої практики погоджуються більшість авторів, [10, 339] але існує й інша точка зору. Зокрема, частина інших науковців стверджують, що не допускається членство в уряді керівників центральних органів влади, не допускається наділення таких керівників повноваженнями міністра, оскільки для заміщення посади міністра передбачена спеціальна конституційна процедура [11, с. 18].

Як слушно зауважує Т.Я. Хабрієва, що склад уряду прямо залежить від структури центральних органів виконавчої влади, яка передбачена метою і задачами діяльності виконавчої влади у відповідний період [1, с. 134].

Як показує практика, що зменшення числа членів уряду підвищує його властивості як робочого органу,

на якому не просто оприлюднюються наперед прийнятті рішення, але й здійснюється розробка цих рішень, в тому числі й погодження позицій між різноманітними міністерствами.

Питання формування уряду надзвичайно важливе не тільки з точки зору побудови оптимальної системи організації виконавчої влади, але й з політичної, оскільки цей орган влади грає одну із ключових ролей у загальній системі механізмів впливу на економічну, соціальну і політичну сферу життя суспільства. В кінцевому рахунку персональний склад уряду, це результат складного компромісу між найбільш впливовими політичними силами. Тому в діяльності будь-якого, навіть самого аполітичного складу уряду неминуче відображається реально існуючий в суспільстві рівень згоди політичних сил з ключових питань, які стоять перед виконавчою владою [1, 137].

На теперішній час в Україні склалася модель формування уряду, в якій провідну роль відіграє Президент України. У відповідності до Конституції України саме Президент являється ініціатором цієї процедури і приймає кінцеве рішення. Конституція України регулює основні питання процедури формування КМ України в цілому ряді норм, а саме в ст. 85, 106, 114, 115. Крім того, деякі сторони процедури формування КМ України регулюються Законами України «Про Кабінет Міністрів України» та «Про Регламент Верховної Ради України».

Формування нового складу КМ України проходить у наступному порядку, передбаченому Конституцією України. По-перше, цей процес здійснюється за ініціативи Президента у відповідності зі ст. 114 Конституції України, після того як відбулися вибори нового Президента і попередній уряд склав свої повноваження. Така процедура повторюється, якщо Президента переобирають на наступний термін. По-друге, аналогічні дії здійснюються Президентом, якщо він у відповідності до ч. 6 ст. 115 Конституції України на свій розсуд прийняв рішення про припинення повноважень Прем'єр-міністра України. В історії України такі випадки не були виключенням. По-третє, рішення про відставку може бути прийнято Президентом в результаті виникнення обставин, передбачених ч. 2, 3, 4 ст. 115 Конституції, тобто, коли сам КМ України ставить питання про його відставку або прийняття ВР України резолюції недовіри КМ України.

Одним із принципів реалізації конституційних повноважень уряду є його безперервна діяльність, тобто уряд, в якості ключового органу виконавчої влади, повинен функціонувати на постійній основі. Це пов'язано із збереження політичної стабільності виконавчої влади, безперервності керівництва системою її органів та поступовості кадрових змін в уряді [9, 557].

У сучасних умовах держава не може довгий час залишатися без легітимного складу уряду. У зв'язку з цим Конституція України встановлює чіткі строки протягом яких повинен бути сформований новий уряд, а ч. 5 ст. 115 встановлює правило у відповідності до якого за дорученням Президента попередній уряд продовжує виконувати свої повноваження до початку роботи ново-сформованого КМ України.

Враховуючи вищезазначений принцип безперервної діяльності уряду, Конституцією України прямо не встановлено його строк повноважень. Хоча цей строк можливо визначити опосередковано виходячи зі строку повноважень Президента України. Якщо проаналізувати норми Конституції України, а саме ст. 115, то з неї випливає що уряд у визначеному складі може працюва-

ти не більше п'яти років, оскільки із початком роботи новообраного Президента попередній склад КМ України складає перед ним свої повноваження.

Проте є випадки коли строк повноважень уряду може бути і меншим, це дострокове припинення повноважень Президента України або відставка Прем'єр-міністра і.т.д.

Першим кроком формування КМ України є призначення Прем'єр-міністра України. У Конституції України закріплена «компромісна» модель формування уряду. Зокрема, щодо призначення Прем'єр-міністра України, Конституцією встановлено, що він призначається Президентом за згодою Верховної Ради [12, 16].

Значення такої процедури полягає в тому, що для реалізації конституційного принципу розподілу влади і створення системи стримувань і противаг у формуванні органів державної влади повинні брати участь в тій чи іншій формі декілька гілок влади. Така ускладнена процедура припускає пошук компромісу в інтересах досягнення суспільної згоди і в кінцевому результаті створює передумови для злагодженої і ефективної роботи всіх гілок влади [1, 139].

Вплив різноманітних політичних сил на визначення складу уряду реалізовується в рамках конституційних взаємовідносин органів державної влади, які беруть участь у вирішенні питання про його формування, про його довіру чи про його відставку. Виходячи зі змісту ст. 115 Конституції склад КМ України призначається Президентом України за поданням Прем'єр-міністра України. Але Президент України має право не тільки повноваження щодо формування складу Уряду але і право приймати рішення про його відставку, і ця обставина у вирішальній мірі визначає політичну орієнтацію членів уряду як прихильників політики Президента яку він проводить. Тим більше, ст. 10 ЗУ «Про Кабінет Міністрів України» регламентує, що Програма діяльності Кабінету Міністрів України базується на передвибірній програмі Президента України. І ця обставина ще раз нам підтверджує величезний вплив Президента України не тільки на порядок формування КМ України, його відповідальності, але і на його політику яка повинна ґрунтуватися на передвибірній кампанії Президента.

Частина 2 статті 8 ЗУ «Про Кабінет Міністрів України» зазначає, що Президент України після прийняття рішення про відставку Кабінету Міністрів України або після припинення повноважень Прем'єр-міністра України вносить до Верховної Ради України письмове подання про надання згоди на призначення на посаду Прем'єр-міністра України [13]. Як бачимо нормою закону не встановлено процесуальних строків які б зобов'язували Президента внести до Парламенту у чітко встановлений строк кандидатуру Прем'єр-міністра. Оскільки законодавчо не визначені конкретні строки внесення та розгляду подання про надання згоди на призначення кандидатури Прем'єр-міністра, у законодавчій регламентації відповідних процедур слід виходити із загального строку у шістьдесят днів, визначеного статтею 115 Конституції України на формування нового уряду після відставки попереднього [12, с. 16].

Це дає нам вважати, що законодавець можливо не хотів обмежувати Президента у поспішному прийнятті рішення унесенні на розгляд до ВР України кандидатури на посаду Прем'єр-міністра. Хоча, як показує практика у Конституціях інших країн, наприклад, у Російській Федерації на законодавчому рівні закріплено внесення Президентом кандидатури Глави Уряду в

Державну Думу у чітко встановлені строки, а саме, не пізніше двотижневого терміну після вступу на посаду новообраного Президента чи відставки уряду або на протязі тижневого строку з дня відхилення кандидата на цю посаду Державною Думою [1, с. 139].

Після внесення Президентом до Парламенту письмового подання про надання згоди на призначення на посаду Прем'єр-міністра України ВР України у відповідності до статті 205 ЗУ «Про Регламент Верховної Ради України» розпочинає процедуру розгляду запропонованої кандидатури. Питання розгляду кандидатури на посаду Прем'єр-міністра України до порядку денного сесії Верховної Ради включаються позачергово без голосування. Виходячи із норми ч. 4 ст. 8 ЗУ «Про Кабінет Міністрів України» процедура надання згоди на призначення на посаду Прем'єр-міністра України повинна бути проведена не пізніше ніж у п'ятиденний строк з дня внесення такого подання [13].

Отже, розгляд у ВР України кандидатури на посаду Прем'єр-міністра можна розділити на декілька етапів:

- по-перше, за пропозицією депутатських фракцій (депутатських груп) до розгляду питання на пленарному засіданні Верховної Ради кандидат на посаду Прем'єр-міністра України зустрічається з депутатськими фракціями (депутатськими групами) та відповідає на їхні запитання;

- по-друге, кандидатура Прем'єр-міністра України попередньо розглядається на засіданні комітету, до предмета відання якого належить таке питання;

- по-третє, надання комітетом Верховній Раді свого рішення щодо кандидатури Прем'єр-міністра України не пізніше ніж у чотириденний строк з дня внесення відповідного подання Президентом України;

- по-четверте, представлення на пленарному засіданні Верховної Ради кандидата на посаду Прем'єр-міністра України;

- по-п'яте, виступ кандидата на посаду Прем'єр-міністра України з доповіддю про основні напрями майбутньої діяльності Кабінету Міністрів України;

- по шосте, відповіді кандидата на посаду Прем'єр-міністра України на запитання народних депутатів.

Кінцевим етапом – процедура надання згоди на призначення кандидата на посаду Прем'єр-міністра України. Таке рішення приймається ВР України відкритим поіменним голосуванням [14].

Заслужує на увагу аналіз ч. 6 ст. 8 ЗУ «Про Кабінет Міністрів України» та ч. 4 ст. 205 ЗУ «Про регламент Верховної Ради України», які нам говорять про те, що під час розгляду питання про надання згоди на призначення на посаду Прем'єр-міністра України у пленарному засіданні Верховної Ради України бере участь Президент України. Однак, як показала українська практика в супереч чинному законодавству Верховна Рада України розглянула запропоновану Президентом кандидатуру М.Я. Азарова на посаду Прем'єр-міністра України за його відсутності.

Виникає логічне запитання, чи має право ВР України розглядати кандидатуру на посаду Прем'єр-міністра України за відсутності Президента України? Чи має право Президент видати Указ про призначення на посаду Прем'єр-міністра України у разі порушення Верховною Радою України норм чинного законодавства? Яку відповідальність повинні нести Президент або ВР України за порушення процедури призначення на посаду Прем'єр-міністра України? Але як бачимо чинне законодавство відповіді на ці питання на законодавчому рівні не врегулює.

Також конституційно не врегульованим залишилось і питання про внесення кандидатур на посаду Прем'єр-міністра у випадку відхилення парламентом кандидатури поданої Президентом, а також щодо порядку вирішення можливих при цьому розбіжностей між Президентом і Верховною Радою України [12, с. 17].

Із прийняттям нового ЗУ «Про КМ України» проблемні питання на законодавчому рівні так і не було вирішено. Тільки ч. 8 ст. 8 вищезгаданого закону передбачає, що у разі ненадання згоди Верховною Радою України на призначення Прем'єр-міністра України Президент України вносить на розгляд Верховної Ради України подання про надання згоди на призначення на зазначену посаду в порядку, встановленому частиною 2 цієї статті [13].

І знову виникають додаткові запитання на які ні Конституція ні ЗУ «Про КМ України» нам не дають. Наприклад, на протязі якого терміну повинна бути повторно внесена на розгляд ВР України кандидатура Прем'єр-міністра? Чи може повторно вносити Президент відхилену ВР України кандидатуру на посаду Прем'єр-міністра і скільки разів поспіль? Яка повинна настати відповідальність для Президента і Верховної Ради за нездатність сформулювати уряд протягом шістдесяті днів? Як вбачається із аналізу норм Конституції і ЗУ «Про КМ України» відповіді на ці запитання ми не можемо отримати.

На деякі питання у своїй науковій роботі намагався дати відповідь І.Б. Каліушко. Він вважав, що для забезпечення конструктивності при формуванні уряду було б доцільно звертати увагу на роль парламенту в цьому процесі, і в будь якому випадку, було б цілком логічним проведення консультації глави держави з Головою Верховної Ради та керівниками депутатських фракцій та груп, з тим щоб узгоджено вирішувати питання щодо кандидатури на посаду Прем'єр-міністра [12, с. 17]. Таке диспозитивне правило він пропонував закріпити у проекті закону «Про Кабінет Міністрів України». Схожої думки дотримувався і В.Б. Авер'янов, зокрема він вважав, що в буквальному тлумаченні відповідних конституційних приписів аж ніяк не суперечить ймовірності того, що за певних умов пропозиції кандидатури на посаду Прем'єр-міністра може виходити, наприклад, від політичної більшості у парламенті. Головне, щоб подібні процедури сприяли встановленню гармонійного балансу гілок влади і політичних сил, котрі в них переважно представлені, з урахуванням особливостей вітчизняної моделі державного правління» [15, с. 39].

Після призначення глави уряду настає наступний етап формування КМ України – призначення членів уряду, тобто вибір і юридичне оформлення персонального складу КМ України.

На цій стадії у формуванні КМ України глава держави також відіграє провідну роль. У відповідності до ч. 3 ст. 114 Конституції України персональний склад КМ України призначається Президентом України за поданням Прем'єр-міністра України [16]. Як бачимо, що дана норма Конституції передбачає обов'язкові юридичні дії двох сторін у формуванні персонального складу уряду. Хоча, як показує практика Президент повністю впливає на процес формування уряду, але без (хоча б) формального подання Прем'єр-міністром персонального складу членів КМ України Президенту таке призначення не може відбутися [1, с. 143]. Слушну думку висловив Каліушко І.Б., він вважає, що участь Прем'єр-міністра у формуванні персонального складу КМ України завжди буде мінімальною у порівнянні із Президентом, поки

глава уряду не може опиратися на парламентську більшість [12, с. 18]. Слід зазначити, що із норм чинного законодавства випливає, що при формуванні складу КМ України Президент в першу чергу опирається на них як на свою команду, команду єдино думців. Це твердження ґрунтується на ч. 1 ст. 10 ЗУ «Про КМ України», яка нам говорить про те, що Програма діяльності Кабінету Міністрів України базується на передвиборній програмі Президента України [13]. Слід зауважити, що в Конституції відсутня норма, яка б нам вказувала на те що Програма діяльності КМ України повинна ґрунтуватися на передвиборній програмі Президента. При прийнятті ЗУ України «Про КМ України» законодавець ще більше посилив роль і вплив Президента на КМ України і ця обставина ще більше нівелює роль Кабінету Міністрів України як вищого органу у системі органів виконавчої влади як самостійного органу.

Коліушко І.Б. вважає такий підхід неприпустимим, і ми з нею цілком погоджуємося, оскільки глава держави

та уряд можуть належати до протилежних політичних сил. Крім того, передвиборна програма Президента – це питання передвиборної тактики кандидата в Президенти, і тим більше є неможливим зв'язувати таким документом Кабінет Міністрів [12, с. 19].

Тому підходи до розробки і схвалення Програми діяльності уряду необхідно змінювати, оскільки КМ України у своїй діяльності керується Конституцією і законами України, актами Президента України. Тобто, це повинна бути програма саме Кабінету Міністрів схвалена ВР України, тобто політичний документ, у якому має бути відображене концептуальне викладення стратегії діяльності уряду, засобів та орієнтовних строків виконання поставлених завдань.

Хоча Президент і має дуже великий вплив на формування персонального складу КМ України але при обговоренні кандидатур на посади членів уряду він не може не враховувати думку Прем'єр-міністра, хоча кінцеве рішення завжди залишається за ним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Правительство Российской Федерации / Под ред. Т.Я. Хабриевой. – М.: Норма, 2005. – 680 с.
2. Конституционное право зарубежных стран: Учебник / Под общ. ред.: М.В. Баглая, Ю.И. Лейбо, М.В. Энтина. 2-е изд. М.: Норма, 2005. – 832 с.
3. Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР» від 05.07.1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР від 13.08.1991 – 1991 р., № 33, стаття 445.
4. Конституційний договір між ВР України та Президентом України «Про основні засади організації та функціонування державної влади та місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України» від 08.06.1995 р. // Відомості Верховної Ради України від 03.05.1995 – 1995 р., № 18, стаття 133.
5. Конституція (Основний Закон) України від 20.04.1978 р. // Відомості Верховної Ради УРСР від 11.07.1978 – 1978 р., № 18, стаття 268
6. Постанова Кабінету Міністрів Української РСР «Про Президію Кабінету Міністрів Української РСР» від 13.06.1991 р. № 25 // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/25%D0%B0-91-%D0%BF>
7. Совгиря О.В. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України: сучасний стан та тенденції розвитку : монографія / О.В. Совгиря. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 464 с.
8. Любченко П.М. Організація роботи Кабінету Міністрів України / П.М. Любченко // Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підруч. для студ. вищих навч. закладів / за ред. С.Г. Серьогіної. – Х. : Право, 2005. – 250 с.
9. Науково-практичний коментар до Конституції України. С. 552)
10. Комментарий к Конституции Российской Федерации / Абрамова А. И. [и др.] ; пред. редкол. – Л. А. Окуньков ; подгот. Ин-том законодательства и сравн. правоведения при Правительстве Рос. Федерации. – 1-е изд. – М. : БЕК, 1994. – 437 с.
11. Козлов Ю.Б. Административное право / Ю.Б.Козлов. – М., 2004. – 339 с.
12. Агапов А.Б. Административное право: Учебник / А.Б.Агапов. – М., 2011. – 820 с.
13. Коліушко І.Б., Виконавча влада та проблеми адміністративної реформи в Україні: Монографія / І.Б. Коліушко. – К.: Факт, 2002. – 260 с.
14. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» 07.10.2010 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, N 9, ст.58.
15. Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 р. // Відомості Верховної Ради України від 16.04.2010 – 2010 р., № 14, / № 14-15; № 16-17 /, стор. 412, стаття 133
16. Авер'янов В.Б. Правовий статус Кабінету Міністрів України: конституційні засади В.Б.Авер'янов // «Правова держава» (щорічник наукових праць), Вип. восьмий. – К., 1997. – С.39.
17. Конституція України 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.